

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Over veerkracht en veiligheid

Woude, M.A.H. van der

Citation

Woude, M. A. H. van der. (2024). Over veerkracht en veiligheid. *Het Tijdschrift Voor De Politie*, 86(1), 42-45. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4196301>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4196301>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Over veerkracht en veiligheid

In een vijf jaar durend onderzoeksproject gefinancierd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)/Nationale Wetenschaps Agenda (NWA), gaat een uitgebreid consortium bestaande uit praktijkpartners, beleidspartners en partners vanuit diverse kennisinstellingen aan de slag met een reeks vragen gekoppeld aan de notie 'veerkracht'.¹

In 'Crafting Resilience' bevragen onderzoekers wat het betekent om een veerkrachtige samenleving na te streven, wat daarvoor nodig is, wie daarin wel of niet worden meegenomen en ook of het in alle omstandigheden wel haalbaar is. In het beantwoorden van deze vragen wordt er zowel gekeken naar de visie vanuit de samenleving als die van professionals die namens de overheid in de samenleving aan het werk zijn om beleidsplannen concrete invulling te geven. Een van de drie onderzoekslijnen richt zich op de rol van veiligheidsprofessionals en in het bijzonder politieambtenaren. De Nationale Politie, het Ministerie van Justitie en Veiligheid, het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de GGD en verschillende kennispartners maken deel uit van deze onderzoekslijn. Aan de hand van een drietal thematische case studies zal gekeken worden hoe het streven naar een veilige samenleving en het streven naar een veerkrachtige samenleving niet altijd eenvoudig met elkaar te verenigen zijn en voor welke uitdagingen en kansen professionals maar ook burgers zich geplaatst zien.

Veerkracht nader bezien

Het begrip 'veerkracht' is in 1988 door Wildavsky gepresenteerd als een hoopvol concept, een concept dat in de plaats zou kunnen treden van preventie en regulering in het sociaal veiligheidsbeleid (Kaulingfreks, Sieckelinck en Walraven 2021). In plaats van te focussen op preventie middels het inschatten en wegnemen van risico's is het wat betreft Wildavsky zaak om voorzichtig te experimenteren, waarbij risico's juist wel worden genomen, en veiligheid en veerkracht met vallen en opstaan worden gerealiseerd (Wildavsky, 1988, p. 2). Middels dit perspectief beoogt Wildavsky een belangrijk tegengewicht te bieden aan het, indertijd al dominante, risicogerelateerde maakbaarheidsdenken. Hoewel het begrip 'veerkracht' *an sich* een nastrevenswaardige realiteit lijkt aan te duiden, en volgens Boin en Van Eeten (2013) ook in positieve zin kan bijdragen aan democratische ervaringen van burgers, is het wel de vraag, en dat is ook een van de centrale vragen binnen het onderzoeksproject Crafting Resilience, hoe een dergelijke visie uitpakt in de praktijk. Het is niet alleen noodzakelijk dat er een gezamenlijk beeld is wat 'veerkracht' inhoudt en waar dus naartoe

Over de auteur

Prof. mr. dr. M.A.H. van der Woude is hoogleraar Rechtssociologie, verbonden aan het Van Vollenhoven Instituut voor Recht, Bestuur en Samenleving aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden. m.a.h.vanderwoude@law.leidenuniv.nl

gewerkt kan worden, het is hiervoor ook noodzakelijk dat de samenleving en de overheid zo zijn ingericht dat er ook realistisch gezien naar gestreefd kan worden. Gegeven het feit dat er ook in de Nederlandse samenleving grote en structurele (SCP 2023) ongelijkheden bestaan in de mate waarin burgers toegang hebben tot allerlei (basis)voorzieningen waardoor ze maatschappelijk kwetsbaar zijn (zie ook CBS 2023), is het zaak om te observeren dat er in de zoektocht naar veerkracht niet alleen moet worden gekeken naar de zelfredzame en actief participerende burger, maar ook naar de overheid in het scheppen van voorwaarden waaronder veerkracht niet alleen toegankelijk is voor de sowieso al kansrijkere burgers die zich op de bovenste treden van de maatschappelijke ladder bevinden (MacKinnon & Derickson 2012; Cretney 2014; Bracke 2016; Anholt 2020).

Afstemmen met het veld

Het doel van deze bijdrage is om kort de contouren van het project en in het bijzonder de onderzoekslijn 'Veerkracht en Veiligheid' te schetsen. Het project is nog geen jaar van start. Dat betekent dat er nog veel in beweging is ten aanzien van de specifieke afbakening van de deelonderzoeken en te hanteren theoretische concepten en methoden. Echter, om er in de geest van de Nationale Wetenschapsagenda voor te zorgen dat het onderzoek wat we doen ook aansluit bij en recht doet aan discussies en zorgen vanuit de beleids-/uitvoerings-/burgerpraktijk, moet deze bijdrage ook worden gelezen als een open uitnodiging om over deze eerste reflecties met het onderzoeksteam in contact te treden.²

'Veerkracht'

is gepresenteerd als een
hoopvol concept

Drie niveaus

In de agenda Veerkrachtige en Weerbare Samenleving wordt aangesloten bij een definitie van veerkracht die drie niveaus kent: (a) individuele veerkracht, (b) veerkracht binnen gemeenschappen/ samenlevingsverbanden en (c) maatschappelijke veerkracht. Waar bij (a) de nadruk lijkt te liggen op het zelfoplossend/ aanpassingsvermogen van individuen aan uitdagende of bedreigende omstandigheden, wordt veerkracht onder (b) beschreven als 'een proces waarin de verschillende leden van een gemeenschap samen het aanpassingsvermogen ontwikkelen om een positieve weg in te slaan in negatieve omstandigheden' (p. 8, cit. Norris et al. 2008: 131). Maatschappelijke veerkracht ten slotte wordt gekoppeld aan *social bridging* en *social linking*, wat lijkt neer te komen op het belang dat gemeenschappen en organisaties elkaar weten te vinden binnen een lokale setting van een stad of een gemeente, maar dat er ook verbinding en uitwisseling is tussen het lokale, regionale en nationale niveau. Echter, hoe verhoudt het idee van veerkracht zich tot het, evenzo diffuse, begrip 'veiligheid'?

Veerkracht en veiligheid

Volgens de zojuist aangehaalde Agenda Veerkrachtige en Weerbare samenleving draagt veerkracht bij aan veiligheid, omdat veerkrachtige burgers en gemeenschappen de 'verlokkingen van misdaad, tegenslag in het persoonlijk leven, uitsluiting en discriminatie' beter zullen kunnen weerstaan (p. 8). Veerkracht zou, met andere woorden, een belangrijk middel kunnen zijn om de ontwikkelingen als criminaliteit, radicalisering, polarisatie en maatschappelijke onrust tegen te gaan om zo de veiligheid te vergroten. Nu veiligheid, anders dan geregistreerde criminaliteitscijfers,

- 1 Voor meer informatie over Crafting Resilience, ga naar: <https://www.craftingresilience.nl/> en <https://www.universiteitleiden.nl/nieuws/2022/03/wat-werkt-in-sociaal-werk-groot-schalig-onderzoek-naar-sociale-veerkracht-in-het-sociaal-domein>.
- 2 Dit kan door een e-mail te sturen aan de auteur via m.a.h.vanderwoude@law.leidenuniv.nl.

Veerkracht moet in de plaats komen van het denken in termen van risico's

een subjectief begrip is, is het de vraag hoe deze dynamiek er in de praktijk uit zou zien. Volgens de invulling van veerkracht door Wildavsky moet het denken in termen van veerkracht namelijk in de plaats komen van het denken in termen van risico's. Dat laatste vergt, zeker binnen het veiligheidsdomein, een fundamentele paradigmawisseling. Criminologen en (rechts)sociologen die zich hebben gebogen over de ontwikkelingen binnen het denken over criminaliteit en veiligheid en het daaraan gekoppelde beleid in de laatmoderne context, hebben gewezen op de totstandkoming van een veiligheidssamenleving (Schuilenburg & van Swaaningen 2013; van der Woude 2010) waar de utopie van totale veiligheid domineert (Boutellier 2005). Direct hieraan gekoppeld is de ontwikkeling van de veiligheids- en criminaliteitsbeleid met een stevige focus op preventie en zelfs predictie van deviant gedrag. Peeters spreekt over een 'preventive gaze' – een 'preventieve blik' die domineert en waarbinnen risicotaxaties en risico-inschattingen een centrale rol spelen (Peeters, 2013). De ontwikkelingen op het terrein van *predictive policing* door, bijvoorbeeld, de inzet van het Criminaliteits Anticipatie System (CAS) passen ook naadloos binnen deze tendens³. In de drang naar veiligheid spreekt Bakker (2021) zelfs over het bestaan van een 'veiligheidsbegeerte'⁴, zijn het denken en handelen in termen van risico-inschattingen niet meer weg te denken. Juist dit aspect laat zich moeilijk verenigen met de idee van veerkracht. In een samenleving waarin individuen

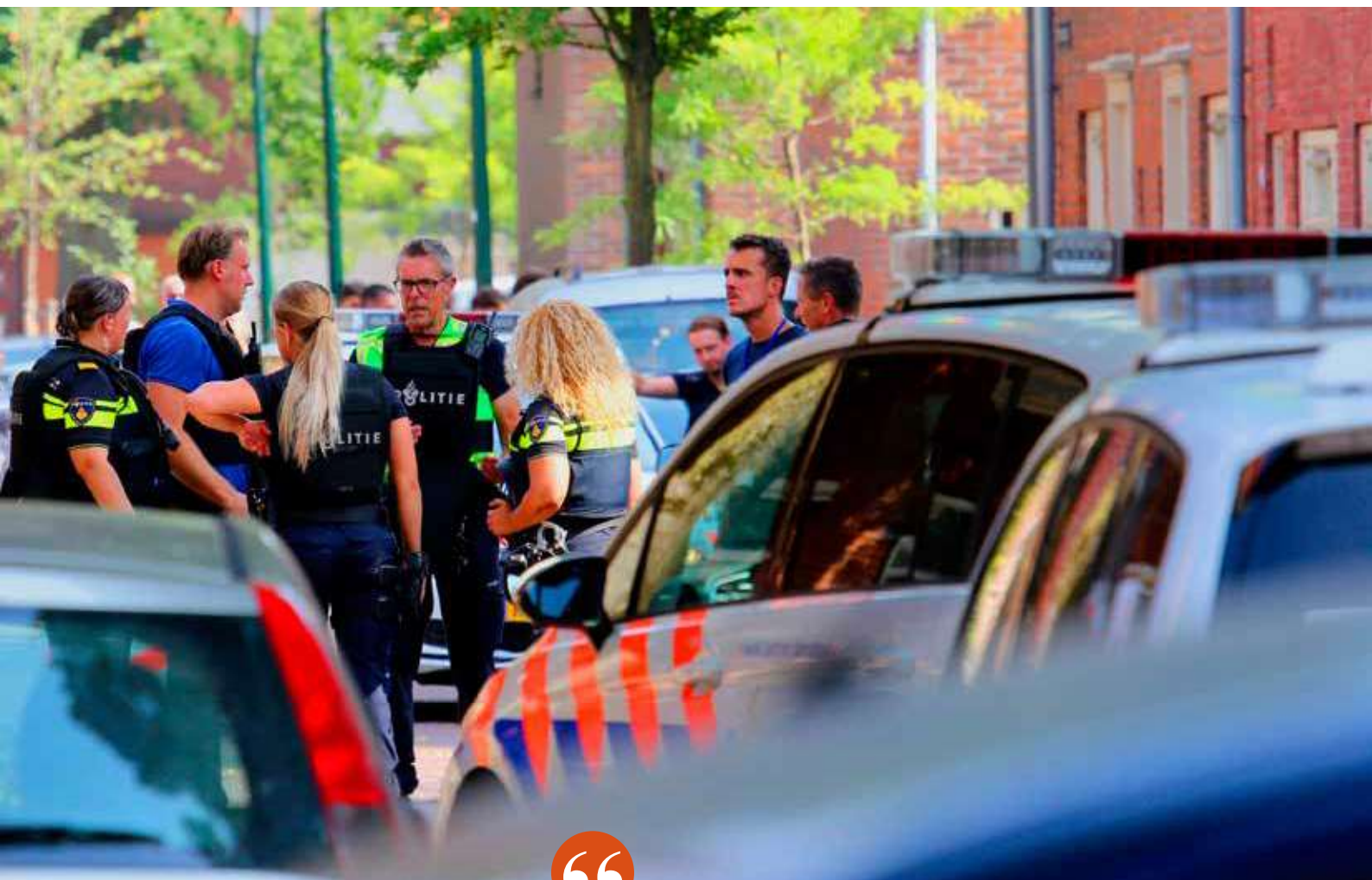
en gemeenschappen op basis van het beoogde risico dat zij volgens instanties worden geacht te vormen (voor zichzelf, voor anderen in hun directe omgeving of voor de samenleving) juist éxtra in de gaten worden gehouden, liggen gevaren van stigmatisering en etnische profilering op de loer. Dat deze gevaren niet louter hypothetisch zijn, blijkt ook uit de reflecties van de Parlementaire Enquêtecommissie effectiviteit antidiscriminatiewetgeving (POC 2022), en specifiek met het oog op het gebruik van risicotaxatie en risicoprofielen binnen het veiligheidsdomein hebben ook verschillende onderzoekers gewezen op dit risico.⁵ Hoewel de idee van de participatiesamenleving, waarbinnen de nadruk wordt gelegd op het zelfredzame en zelforganiserende vermogen van mensen, naadloos aansluit bij de idee van individuele veerkracht, is dit niet de realiteit die burgers – of groepen burgers – in het dagelijks leven zullen ervaren. Niet iedereen heeft dezelfde kansen om zich te ontpoppen tot zelfredzame burger en niet iedereen zal dezelfde kans hebben om, in preventieve zin, gelabeld te worden als een risico.

Wanneer we de logica volgen van de Agenda Veerkrachtige en Weerbare samenleving, zou veerkracht juist moeten bijdragen aan het mensen beter wapenen tegen de impact van, onder meer, discriminatie en profilering. Hiermee lijken we in een catch 22 terecht te zijn gekomen waarbij het op preventie georiënteerde criminaliteits- en veiligheidsbeleid mogelijk tegelijkertijd voorwaarden zou kunnen scheppen die nopen tot meer veerkracht, terwijl tegelijkertijd veerkracht, door ditzelfde beleid, ook wordt ondergraven. Immers, volgen we Wildavsky's uitleg van het begrip, dan kan wellicht geconcludeerd worden dat veerkracht en op risicodenken geënte preventie niet eenvoudig met elkaar te verenigen zijn.

Hoe nu verder?

Deze reflectie geeft mijns inziens aanleiding om kritisch na te denken over de wijze waarop concepten vanuit het beleidsdomein hun weg

- 3 Drenth, A., & Van Steden, R. (2017). Ervaringen van straatagenten met het Criminaliteits Anticipatie Systeem. *Tijdschrift voor de Politie*, 79(3), 6-10.
- 4 Bakker, G. (2022). *Dansen met de hydra. Gevaren van onze veiligheidsbegeerte*. Den Haag: Boom Uitgevers.
- 5 Harcourt, B.E. (2019). Against prediction: Profiling, policing, and punishing in an actuarial age. University of Chicago Press. *Strafblad*, 2021(2), 58-66; Van der Auwera, J., & Van de Velde, L. (2021). Risicoprofilering of risicovolle profilering tijdens grenscontroles? *Tijdschrift voor Veiligheid*, 20(3), 3; Williams, P., & Kind, E. (2019). *Data-driven Policing: The hardwiring of discriminatory policing practices across Europe*; De Vries, G.M., Bijlsma, J., Mackor, A.M., Bex, F.J., & Meynen, G. (2021). *AI-risicotaxatie: nieuwe kansen en risico's voor statistische voorspelling*.

vinden naar de uitvoeringspraktijk en de burger en de gedachtegang die daar (wel of niet) aan ten grondslag liggen. Top-down niet duidelijk afgebakende of geoperationaliseerde, maar wel inherent positief klinkende, beleids-termen de wereld in helpen is nooit een goed idee, hoe goed de onderliggende intenties ook mogen zijn. Om over de uitdagingen voor professionals werkzaam op het operationele niveau die met dergelijke ambigue termen aan de slag moeten maar te zwijgen. Een dergelijke top-down aanpak werkt al helemaal niet indien de term ziet op een werkelijkheid die niet anders dan middels samenwerking tussen overheid en burger tot stand kan komen. Dat is bij veerkracht zeker het geval. Juist deze samenwerking kan op het terrein van veiligheidsvraagstukken lastig zijn als dezelfde burger in wiens veerkracht moet worden geïnvesteerd ook de burger is die, gezien vanuit het oogpunt van preventie, als risicovol wordt bestempeld en als dusdanig wordt bejegend. Waar veerkracht en veiligheid geen vanzelfsprekende partners zijn, zijn veerkracht en vertrouwen dat wel. Aan de hand van een drietal deelonderzoeken waarin er wordt gekeken naar groepen die dat

Kritisch nadenken over de wijze waarop **concepten** vanuit het **beleidsdomein** hun weg vinden naar de **uitvoeringspraktijk** en de **burger**

vertrouwen in de overheid, en in het bijzonder de politie, niet per definitie zullen hebben⁶, zullen we kijken naar de uitdagingen die dit met zich meebrengt voor de politieorganisatie en voor de professionals op straat, maar ook voor de burger en de samenleving in zijn geheel. We willen dat dit onderzoek aansluit bij actuele vragen en zorgen die leven binnen alle drie de praktijken en hopen door bijdragen als deze, maar ook door het organiseren van (online en offline) bijeenkomsten, de dialoog aan te zwengelen en draaiende te houden. Kortom, schroom niet om contact op te nemen.

⁶ De groepen waarnaar zal worden gekeken zijn: (a) personen met onbegrepen/verward gedrag, (b) slachtoffers van geweld in afhankelijkheidsrelaties waarbij de afhankelijkheid (onder meer) is gelegen in het feit dat de verblijfsstatus van het slachtoffer afhankelijk is van het huwelijk/geregistreerd partnerschap en tot slot (c) de bonte verzameling van personen die zich, om verschillende redenen, afkeert van de staat en zich verliest in extremistisch gedachtegoed (o.a. de autonomen maar ook het zogenaamde 'wellness rechts').